

Nasilje in droge v šolskem prostoru*

Gorazd Meško¹

Danijela Frangež²

Prispevek se ukvarja z nasiljem in drogami v šoli. Predstavlja najpogostejše oblike nasilja v šoli, vrste in uporabo drog, povezavo med drogo in nasiljem ter preprečevanje oziroma omejevanje teh pojavov. Svetuje, kako prepoznati nasilnega otroka ali otroka, ki uživa drogo, in daje smernice za raziskovanje tovrstne problematike v Sloveniji. Šola mora biti varen kraj, kjer učitelji lahko poučujejo in kjer se učenci lahko učijo, zato moramo ustvariti in vzdrževati pozitivno, prijazno šolsko vzdušje, ki podpira uspeh in razvoj vseh otrok, brez droge, nasilja, zastraševanja in strahu. Povzamemo lahko, da so nasilje in droge poleg socialnega okolja, posameznika, družine, vrstniške vključenosti in skupnosti odvisni tudi od norm in pravil v šoli. Šola ima nedvomno tudi veliko možnosti za odkrivanje, preprečevanje, ukrepanje, opozarjanje na probleme in nudenje pomoči trpinčenemu otroku ali otroku, ki uživa droge. Pri obravnavanju in preprečevanju nasilja in drog je ključnega pomena sodelovanje med družino, učenci, vodstvom šole, učitelji, ostalim osebjem šole, svetovalci, skupnostjo, policijo ter socialno in zdravstveno službo. Otroke bi morali učiti različnih socialnih in komunikacijskih veščin nenasilnega reševanja problemov in jih seznanjati s posledicami uživanja drog ter nasilnega vedenja. Učiti bi jih morali o življenju brez drog in poučiti o življenju z drogami. Učiti bi jih morali strpnosti, prijaznosti, uvidevnosti in spoštovanja do sebe in drugih.

Ključne besede: nasilje, uporaba drog, šola, nasilje v šoli, vrstniško trpinčenje, kriminaliteta, preprečevanje.

UDK: 316.624 : 371.5/.6

1 Šolski prostor

Šola mora biti prostor kulture. Biti mora kraj, kjer se bo otrok naučil, kako delati in živeti, kjer se bo nenehno srečeval z zdravimi napotki za graditev in utrjevanje lastne žlahtne človečnosti. Biti mora vzgojna, to je pozorna na proces odraščanja. Biti mora tisto okolje, kjer bodo odraščajoči otroci našli dostojanstvo in se zavedati lastne vrednosti. Vendar šola za nekatere učence, žal, postane prostor, kjer se poglobijo problemi, razočaranja in osebne stiske. Namesto, da bi navduševala za življenje, postane nekaj, kar ima prav nasprotno učinke in kar nekateri začnejo celo sovražiti. Najslabši je položaj pri tistih odraščajočih otrocih, ki ne dobivajo nobene spodbude za graditev lastne samostojne osebnosti niti v družinskem krogu niti v okolju, v katerem živijo. Osebnost odraščajočih otrok se ne more v polnosti razvijati v šolskem okolju, kjer ni pristnih medosebnih odnosov, v katerih posameznik ni sprejet kot oseba, vredna vsega spoštovanja in pozornosti. Vsak posamezen otrok je neprecenljiva in enkratna vrednota in kot tak mora biti sprejet. V šolskem okolju, v katerem bo vsak posameznik čutil, da je

sprejet, bo lahko razvijal lastno samopodobo (identiteto) v samostojno osebnost. V pristnem odnosu do drugih in drugačnih, v medsebojni solidarnosti in v zdravem ter zaupljivem sočujanju z odraslimi bo vsak otrok znal izluščiti tisto, kar je pomembno zanj in za njegove prihodnje odgovorne vloge v družbi. Šola ima torej velik vpliv na otrokov psihosocialni razvoj. Pomembno je, da učitelj učenca spodbuja pri razvijanju »močnih« področij in s tem dviga njegovo samozavest ter posredno tudi večjo uspešnost na drugih področjih. Odraščajoči otroci morajo razviti kritičnost in ustvarjalnost, samostojnost in solidarnost ter oblikovanje osebnosti miru in sožitja (Bajzek s sodelavci, 2003: 23).

Dejavniki šole, ki vplivajo na učence, so npr.: interesne dejavnosti, odnosi med učenci in učitelji, potrebe otrok, organizacija dela na šoli, odnosi s sodelavci, istovetenje s cilji šole, posnemanje učiteljev in sodelovanje s starši (Pušnik, 1999:94–97).

Šolski sistem mora vključevati štiri temeljne prvine: formacijo, vrednotenje človekove osebe, usmerjanje ter različnost potreb in sposobnosti. Odnos med učiteljem in učencem danes ni več avtoritaren kot nekoč. Na prvo mesto so postavljene potrebe učenca in ne znanje učitelja, kar pomeni, da mora biti odnos med njima vzajemni. Vzajemne vloge niso nikoli dokončne in opredeljene enkrat za vselej, kar pomeni tudi, da se je nekdanja razdalja med generacijami razblinila. Kletka togih vlog se je odprla in vsak se lahko izraža v tem, kar je kot oseba, in ne v tem, kakšno vlogo ima. Tako morajo današnji vzgojitelji poslušati svoje učence, da bi razumeli njihove po-

* Prispevek je del raziskave »Analiza in dopolnitev slovenskega šolskega sistema pri obravnavi problemov nasilja z vidika zlorabe drog«, vodja raziskave prof. dr. Peter Umek, Fakulteta za policijsko-varnostne vede Univerze v Mariboru.

¹ Gorazd Meško, doktor socialnopedagoških znanosti, izredni profesor za kriminologijo, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Univerza v Mariboru.

² Danijela Frangež, diplomirana varstvoslovka, študentka 4. letnika Fakultete za policijsko-varnostne vede, Univerza v Mariboru.

trebe in jih dojeli kot osebe. Odgovornost vzgojitelja je, da zna v kritičnem trenutku svetovati, in odgovornost učenca, da zna sprejeti nasvet (Bajzek s sodelavci, 2003:21–22).

Nujno je, da ustvarimo in vzdržujemo pozitivno ter prijazno šolsko vzdušje, ki podpira uspeh in razvoj vseh otrok brez droge, nasilja, zastraševanja in strahu – okolje, kjer učitelji lahko poučujejo in kjer se učenci lahko učijo.³

Dejstvo je, da se lahko učinki izpostavljenosti nasilju v šoli prenesejo na ostale osebe v šolskem okolju. Ta »okužba« lahko negativno spremeni šolsko okolje. Razširjena zaskrbljenost zaradi nasilja v šolah lahko zniža kakovost poučevanja, prekine disciplino v razredu, omeji učiteljevo razpoložljivost za učence pred ali po šolskem dnevu ter zniža njihovo motivacijo za navzočnost v šoli in/ali pripravljenost za sodelovanje pri obšolskih aktivnostih. To lahko vodi do emocionalnega distresa, motenj v medosebnih odnosih, problemov z agresijo, neredom in brezdeljem, problemov z učenjem in poučevanjem ter fizičnih simptomov kot so npr. kronične utrujenosti.⁴ Zatorej je nasilje v šoli občutljivo področje, ki zahteva pozornost in podrobnejše obravnavanje. Za boljšo predstavo o nasilju v šoli si pogledimo nekaj razlag.

2 Nasilje in šola

Nasilje je odvisno tudi od norm in pravil v šoli, torej od tega, koliko konkretna šola uporablja, dovoljuje, ceni ali preganja nasilne oblike vedenja, in od tega, ali omogoča posamezniku nasilno vedenje za doseg ciljev in lastne uveljavitve. Šola mora razvijati takšno kulturo in vzdušje, ki trpinčenja ne dopušča. Poleg omenjenega ima šola nedvomno tudi veliko možnosti za odkrivanje in preprečevanje trpinčenja, za ukrepanje ob pojavu in za pomoč trpinčenemu otroku (Pušnik, 1999:97).

2.1 Splošno o nasilju

Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeljuje nasilje kot: dejaven odnos do koga, značilen po uporabi sile, pritiska.⁵ Nasilje torej lahko definiramo kot grob napad na drugo osebo ali osebe, rezultat pa je izrazito poškodovanje ali prizadejanje fizične škode tem osebam (Bučar s sodelavci, 2004:25). Poznamo več oblik nasilja. Na tem mestu se bomo omejili na nasilje, ki se lahko zgodi med učenci, nad učenci ali nad učitelji v šolah, na šolskem ozemlju, na poti v in iz šole ter v dejavnostih, ki so povezane s šolo; torej na nasilje v šoli.

³ Safe School Planning. Internet: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV09.html>

⁴ Exposure to Urban Violence – CSPV School Violence Fact Sheets. Internet: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV10.html>

⁵ Slovar slovenskega knjižnega jezika, str. 624.

2.2 Šolsko nasilje

Šolsko nasilje se (običajno) prične z ustrahovanjem na igriščih ali v vrstah za kosilo, kar se v določenih okoliščinah lahko, če ni pravočasno preprečeno, spremeni v nekaj smrtonosnega (Last, 2001). Vendar je razlago za nasilno vedenje treba iskati tudi drugje. Nekateri so prepričani, da so zgodnji kazalci agresivnosti produkt bioloških oz. genetičnih dejavnikov. Drugi spet verjamejo, da so za razvoj agresivnega vedenja v otroštvu pomembni spleti družinskih in bioloških dejavnikov (Pušnik, 1999:6). Vedenje je večinoma priučeno odzivanje na okoliščine in situacije, ki jih doživljamo v našem vsakodnevem življenju. Na otroka najbolj vplivajo domače razmere. Npr., če otrok odrašča v domu, kjer je eden od staršev zlorabljen, verbalno ali fizično, lahko takšno obnašanje vzame kot vodilo (Last, 2001). Nasilno vedenje je torej naučeno vedenje. Vzroke za mladostniško nasilje lahko torej iščemo v družini, soseščini, šoli, pri sovrstnikih, uživanju drog, uporabi orožja, v prehodu med adolescenco in odraslostjo (Elliott, 1994) ter v čustveni inteligentnosti mladostnika. Nasilja se mladi lahko naučijo tudi ob gledanju nasilnih oddaj na televiziji (tudi risank), poslušanju glasbe z nasilnimi besedili, ki pozivajo k nestrpnosti (npr. do določene skupine ljudi) in priključitvi k tolпам (Last, 2001).

Nekatere raziskave kažejo, da se največ mladostniškega nasilja zgodi ob delavnikih ravno v urah po šoli, ob večerih pa na dan, ko ni šole. Prav tako mladostniki poškodujejo več žrtev v urah okoli konca šolskega dne kot v ostalem času. Iz tega sledi, da so mladostniki v največji nevarnosti, da postanejo žrtev nasilja, ob koncu šolskega dne (Bilchik, 1999).

Nasprotno Habbe (2000:45) trdi, da se največ nasilja dogodi ravno v šoli sami. Nasilneži so običajno učenci iz istega razreda kot žrtve. Trdi, da je nasilja pri učencih višjih razredov nad mlajšimi manj in da razširjenost nasilja s starostjo upada. Nasilje se dogaja predvsem v prostem času: med odmori, kadar učitelj zamudi in v podaljšanem bivanju, ko so učitelji manj pozorni na dogajanje. Med žrtvami nasilja je običajno več fantov kot deklet. Mnogo učencev meni, da se nasilna dejanja med vrstniki dogajajo tudi v navzočnosti učiteljev, vendar se ti nanj ne odzivajo primerno, s čimer nasilnežem dajejo tiho podporo. Ravno zato žrtve le redko poprosijo za pomoč učitelje in šolske svetovalne delavce, ki si zanje običajno tudi ne vzamejo dovolj časa (Habbe, 2000:45).

Posledično lahko žrtve zaradi strahu pred ponovno viktimizacijo izostajajo od pouka, zamenjajo šolo, v končni fazi celo prenehajo s šolanjem. Posledice svojih dejanj lahko občutijo tudi nasilneži, ki jih šola zaradi njihovega vedenja lahko izključi, kar lahko vodi v še večjo deviantnost, ali celo v kriminalnost (Arnette in Walsleben, 1998). Pri tem moramo omeniti, da Konvencija o otrokovih pravicah določa, da ima vsak otrok pravico do izobraževanja (28. in 29. člen Konvencije o otrokovih pravicah, 1989), ki je najpomembnejše za razvoj človeštva

(Šelih, 1996:23). In zato bi morali ukrepati in pomagati zmanjšati nasilje v šoli. Učitelji, starši, svetovalci, policisti, učenci in ostali prebivalci skupnosti bi se morali združiti ter s skupnimi močmi stopiti v boj proti vrstniškemu nasilju. Njihov cilj bi moral biti znižanje nasilja med vrstniki ter ponovna vzpostavitev varnega ozračja v šolah in skupnosti (Arnette in Walsleben, 1998); nasilje, ki se dogaja v skupnosti, je namreč že prodrlo v notranjost šol (Dwyer, Osher in Warger, 1998).

V šolah se kaže nasilje v različnih oblikah nasilnega vedenja do vrstnikov, odraslih in njihovega osebne premoženja, do premoženja šole in skupnosti nasploh. Pogosto preseže mladostno razposajenost in prestopke, ki jih šole običajno obravnavajo z vzgojnimi ukrepi, in preraste v kazniva dejanja. Habbe (2000) šteje med najpogostejše oblike nasilja v šolah nasilje med vrstniki, uničevanje premoženja, tatvine, nasilje tolpe ter nevarne obiskovalce. Omenja še učiteljevo uporabo sile, nasilje nad učitelji, orožje, bombne grožnje in sumljive naprave, spolno nasilje, računalniški kriminal ter nasilje, povezano z uživanjem, zasvojenostjo in preprodajo drog. Na tem mestu bomo podrobneje opredelili le najpogostejše oblike nasilja v šolah in uporabo orožja.

2.2.1 Nasilje med vrstniki

Za obravnavanje nasilja med šolajočo se mladino je najbolj specifičen in pogosto uporabljen izraz »bullying (angl.)«, ki ga pri nas prevedemo z »ustrahovanje« ali »trpinčenje« (Pušnik, 1999:34). Nekateri uporabljajo tudi izraz vrstniško nasilje (Dekleva, 1996, Pušnik, 1999).

Vrstniško trpinčenje je tisto nasilje, ki se dogaja dlje časa; lahko je verbalno, psihično ali fizično. Vključuje neravnovesje moči med žrtvijo in napadalcem. Žrtev se ne more braniti, zato občuti nemoč in strah (Pušnik, 1999:34). Aničić, Mugnaioni in sodelavci (2002:105) opredeljujejo vrstniško nasilje kot namerno, ponavljajočo se uporabo fizičnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja povzročitelja nad drugim otrokom ali mladim, podobne ali enake starosti.

Habbe (2000: 44–45) piše, da pretep med dvema, vsaj približno enakovrednima učencema, še ni nasilje med vrstniki. O nasilju med vrstniki govorimo, kadar učenec ali skupina učencev drugemu učencu govori neprijetne ali nespodobne besede, ga zafrkava, brca, tepe, mu uničuje oblačila ali šolske potrebščine, ga obrekuje in izloča iz družbe vrstnikov, zaklene v garderobo ali učilnico itd., zaradi česar učenec trpi in se ne more braniti. Nasilje med vrstniki je lahko posamično ali skupinsko.

2.2.2 Uničevanje premoženja

Vsako leto mladostniki povzročijo v šoli na milijone dolarjev škode. Razbijajo stikala, uničujejo pohištvo v učilnicah in gar-

derobah, igrala, ograje, športne pripomočke ter pišejo po notranjih in zunanjih stene. Razloge za takšno vedenje običajno iščemo v slabi vzgoji in mladostniški energiji, vendar so lahko različni. Vzroki so lahko postavljanje, izkazovanje poguma, maščevanje za namišljene ali resnične krivice (usmerjeno je lahko proti šoli ali posameznikom), opozarjanje na nerešene težave (Habbe, 2000:48–49), vzbujanje pozornosti (npr. pri prezaposlenih starših) ali so celo klic na pomoč.

Pri dokazovanju in izkazovanju poguma pogosto zaleže, če prvega, ki ga zalotimo pri uničevanju, obravnavamo nekoliko strožje in s tem tudi njegovim vrstnikom sporočimo, da uničevanje premoženja v šoli ni šala (Habbe, 2000:48).

2.2.3 Tatvine

Tatvine šolske in osebne lastnine zaposlenih in učencev so v šolah dokaj običajne, pri čemer velja že na začetku opozoriti, da krivci niso samo učenci. Učenci imajo sicer pogosto celo ključne raznih prostorov, kamor vstop ni dovoljen, vendar včasih kradejo tudi zaposleni. Seveda so lahko tatovi tudi »zunanje« osebe, ki se dovoljeno ali celo nedovoljeno zadržujejo v posloju šole.

Razlog za določeno število tatvin lahko pripišemo nezaklepanju prostorov, ki jih uporabljajo učitelji, puščanju torbic in drugih osebnih predmetov na vidnem mestu ter preveč prijateljskemu in premalo sumničavemu odnosu do neznanih oseb.

Vsebina in vzroki tatvin med učenci so dokaj različni. Učenci nižjih razredov pogosto prijokajo domov, češ, da so jim v šoli nekaj ukradli, kasneje pa se izkaže, da so »izgubljeno« stvar založili ali pozabili v garderobi, učilnici, telovadnici ali kje drugje. Dogajajo se tudi naključne zamenjave bund, puloverjev, čevljev itd. Lahko pride tudi do tatvin posameznih šolskih potrebščin, zato morajo biti starši pozorni na nove predmete (šolske potrebščine, oblačila, obutev itd.), ki jih otrok prinese iz šole. Dejstvo je, da mnogi starši zaradi življenjskega tempa nimajo časa za nakupe in jih prepustijo otrokom. S tem otroke nehote postavijo v skušnjava, da denar, ki ga dobijo za nakup, zapravijo, oblačila, obutev ali predmete pa ukradejo. Zato naj se starši prepričajo, ali je otrok oblačila, obutev ali predmete resnično kupil, ali jih je kje »dobil«. Še bolje je, da si starši vzamejo toliko časa, da otroku zelene stvari (ki si jih lahko izbere sam) kupijo sami.

Obleka in obutev mlajših učencev za tatove običajno ni zanimiva, saj jih starejši učenci ne morejo niti uporabiti niti dobičkonosno prodati, ker so obleke premajhne. Tarča tatvin so zato največkrat oblačila in obutev učencev od sedmega razreda osnovne šole naprej. Največji problem pri tem so nezaklenjene garderobne omarice. Šolski sistem je znan po neurejenem nadzoru nad ključi omaric in nedoslednosti pri zaklepanju omaric. Zato morajo starši šolarje čimprej navaditi, da v garderobi

ne puščajo ničesar, kar bi bilo mogoče ukrasti iz vrečk in žepov, še zlasti ne denarja. Tatvin v šolah ni mogoče v celoti odpraviti in preprečiti, kakor tudi ne razočaranja otroka, ki ugotovi, da so mu nekaj ukradli. In čeprav šola ne more zagotoviti povsem varnega šolskega okolja, lahko poskrbi, da je oškodovancem vsaj povrnjena škoda, ki jo na podlagi zavarovanja odgovornosti izplača pogodbeno zavarovalnica (Habbe, 2000:50–52).

Pri preprečevanju tatvin lahko koristijo naslednji ukrepi (Habbe, 2000:78–79):

- šole naj uredijo pravila za zaklepanje prostorov in nadzor ključev;
- zaposleni naj zaklepajo prostore, skrbijo za ključne in osebno lastnino ter so pozorni na neznane obiskovalce;
- učenci naj med poukom čim manj zapuščajo učilnice (to je najpogostejša priložnost, ki vodi v tatvine);
- vse tatvine v šoli je treba prijaviti policiji;
- kadar je storilec poznan, naj se zahteva povračilo škode;
- šole naj uredijo anonimni prijavni sistem za učence in zaposlene, ki bo omogočal namige o osumljencih in dogodkih. Med učenci in zaposlenimi je običajno majhno število nepoštenih, ki jih navadno sošolci ali sodelavci poznajo, a lahko vsem ostalim povzročijo veliko škode.

Tatvine so kazniva dejanja in tako jih je treba tudi obravnavati. Kjer vodstvo šole namenja veliko pozornosti zaščiti osebne in šolske lastnine ter tatove dosledno preganja, tatvin skorajda ni (Habbe, 2000: 79).

2.2.4 Tolpe

Tolpe so lahko neorganizirane ali organizirane. Ulične tolpe so neorganizirane, imajo različne vodje in izvršujejo naključna kazniva dejanja. Teritorialne tolpe so pokorne vodji, zveste drugim članom, zelo organizirane, ritualizirane, nosijo enaka oblačila in so zavezane molčečnosti. Njihova glavna dejavnost je boj za teritorij. Korporacijske tolpe so visoko strukturirane. Njihov glavni posel je prodaja drog za dobiček. Imajo stroga pravila vedenja in strogo kaznujejo tiste, ki prekršijo pravila (Last, 2001).

Gordon je razvil tipologijo tolpe, ki ima šest kategorij: mladinsko gibanje, mladinske skupine, nepravne skupine, kriminalne skupine, ulične tolpe in kriminalno-poslovne organizacije. S tolpmi povezujemo kriminalno vedenje, konflikte ter kulturo ulice. Kriminalno vedenje je povezano s pridobivanjem denarja z ilegalnimi dejavnostmi (kot npr. tatvine, prodaja drog). Te aktivnosti so lahko občasne in postranske in niso nujno glavna aktivnost tolpe (v White, 2002).

Nasilje tolpe se spreminja glede na situacijo; vključuje boj za moč, bitke za teritorij, rituale za sprejem in izločitev, pridobitev visokega položaja, materialno korist, maščevanje, samobrambo ali obrambo tolpe. Nasilje je pogosto del kolektivne

identitete tolpe in njenih članov.⁶ Je inherentno običajnim aktivnostmi tolpe in je pogosteje posledica sporov med tolpmi zaradi trgovanja z drogami. In četudi so nekatere tolpe mladostnikov vpletene v nasilna kazniva dejanja povezana z drogami, to ni običajno za večino (De La Rosa, Lambert in Gropper, 1990: 5). V nekaterih tolpah je uživanje drog pomembno za pridobivanje socialnega statusa; v drugih je uživanje drog prepovedano, še posebej, če je tolpa vpletena v preprodajo drog (White, 2002).

Obstaja veliko razlogov, zakaj se otroci pridružijo bandam. Mogoče se tisti, ki so v šolskem okolju neuspešni, slabi učenci, imajo probleme z jezikom, vidijo kot zgube. Zatorej se lahko približajo tolpi. Tam postanejo »nekdo«, del organizacije otrok, ki so si podobni. Postanejo del nove »družine«, s katero želijo preživeti čedalje več časa. Voditelji tolpe rekrutirajo nesrečne in borbene otroke. Vabijo jih z obljubo bratstva (Last, 2001).

Članstvo v tolpi lahko poveča tveganje za vpletenost v resna in nasilna kazniva dejanja ter pogostost resnih in nasilnih kaznivih dejanj (White, 2002). In zato bi morali nameniti pozornost tudi različnim strategijam preprečevanja dejavnosti tolpe in spreminjanju negativnega vedenja tolpe (Schwartz, 1996).

2.2.5 Nevarni obiskovalci

Med tvegane skupine obiskovalcev lahko štejemo nekdanje učence, tolpe, sorodnike učencev (npr. jezne starše) ali zaposlenih (npr. bivše zakonce), bivše zaposlene ter potujoče trgovce.

Šole lahko predvidijo nevarnost, ki grozi od vsake od naštetih skupin in izvedejo primerne varnostne ukrepe (Habbe, 2000: 56). Poskrbijo lahko npr. za videonadzor, kontrolo vstopnih točk in kriznih alarmov (Green, 1999). Ob tem je treba poudariti, da dežurstvo otrok ob vhodu v šole otroke po nepotrebem izpostavlja nevarnosti (Habbe, 2000:95). Varnostno tehnologijo uporabljamo, da bi znižali probleme s kriminalom ali nasiljem v šolah. Z njeno pomočjo poskušamo odstraniti ali vsaj otežiti izvajanje kršitve in povečati strah pred odkritjem. Odkritemu dejanju morajo nujno slediti posledice (Green, 1999).

V pomoč bi lahko bili tudi detektorji za ugotavljanje eksplozivnih teles, drog, alkohola, ograjevanje šolske ustanove, uporaba ključavnic, ključev ipd. (Green, 1999). Ob tem se nam zastavlja vprašanje, kako globoko v intimni prostor posameznika sploh lahko posežemo. Do kod lahko vodi pot varnosti, ne da bi šole spremenili v neke zaprte, ograjene, hladne in neprijazne trdnjave, ki bi v naših otrocih vzbujale odpor in nelagodno počutje.

⁶ Social Context and Adolescent Violence. Internet: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV03.html>

V prihodnosti bi bilo morda smotno razmisliti tudi o detektorjih kovin, s katerimi bi lahko odkrivali orožje, ki ga v šolo prinašajo otroci, zaposleni ali obiskovalci.

2.2.6 Orožje v šoli

Največ študij o orožju v šoli izvira iz Združenih držav Amerike. Primarna motiva za nošenje orožja v šolo sta strah (Samuels, 2000:iii) in samovarovanje.⁷ Zato bi morali nujno zagotoviti, da se otroci, učitelji in zaposleni v šoli počutijo varne in da se učenci lahko v miru in prijetnem ozračju učijo. Največ pozornosti bi morali usmeriti v preprečevanje dostopa do orožja. Dejstvo je, da če otroci ne bi imeli orožja, ne bi streljali. Zakoni sicer prepovedujejo prodajo orožja mladoletnikom, vendar lahko orožje dobijo na črnem trgu na dokaj enostaven način.⁸ Pomembno je, da je orožje, ki ga imajo starši, zaklenjeno in varno shranjeno, da do njega ne bi prišli otroci. Še pomembnejše je, pišejo ameriški avtorji, zmanjšati sovraštvo, utrjevati svetovni mir in živeti v skladu z motom: »Prenehajmo obstajati in začnimo živeti.«⁹ To lahko prenesemo tudi na šolska tla. Otroke bi morali poučevati strpnosti, spoštovanja in razumevanja za občutke drugih. Morali bi jim dati možnost, da spoznajo sebe, svoje odzive na konfliktno situacije, jim pomagati razviti večšine komuniciranja in sposobnosti reševanja konfliktov na miren način.¹⁰

V Ameriki vsak dan umirajo otroci za posledicami streljanja. Da bi čim bolj osvestili ljudi o tem problemu in mladostnikom pomagali prepoznati nevarnost orožja in jim preprečiti njegovo uporabo, so 6. november razglasili za državni praznik »zaskrbljenosti glede mladih ljudi in nasilju z orožjem« (angl. National Day of Concern about Young People and Gun Violence). Na državni praznik mladostniki lahko podpišejo tudi zaprisego proti nasilju z orožjem. (angl. Student Pledge Against Gun Violence). S svojim podpisom obljublajo, da v šolo ne bodo prinašali orožja, da orožja ne bodo uporabljali za reševanje nesoglasij ter bodo svoje prijatelje odvrčali od uporabe orožja. In ravno ti ozaveščeni mladostniki so naša svetla prihodnost.¹¹

Podobno bi lahko ozaveščali otroke tudi o uporabi droge, ki je v naši družbi vedno večji problem. Starostna doba prvega poskušanja droge se namreč znižuje in posledice, ki sledijo neobvladljivemu uživanju drog, so zelo zaskrbljujoče.

⁷ Preventing Firearm Violence. Internet: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV06.html>

⁸ Preventing Firearm Violence. Internet: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV06.html>

⁹ What Leads to Violence. Internet: http://www.angelfire.com/pw/ceasefiremovement/What_leads_to_violence.htm

¹⁰ Have You Had a Rebellion Lately, eh, eh? Internet: <http://www.rppi.org/ps234.html>

¹¹ William J. Clinton (1997). National Day of Concern about Young People and Gun Violence. Internet: <http://www.ed.gov/PressReleases/11-1997/young.html>

3 Droge

3.1 Splošno o drogah

Zloraba drog je zdravstven in psihološki problem, ki lahko neugodno deluje na človekovo zdravje (telesno in duševno) (Dogša in Schmidt, 1997:25). Beseda droga ima lahko različne pomene. V farmakološkem pomenu so to surovi ali napol pripravirani proizvodi rastlinskega, živalskega ali mineralnega izvora. Uporabljamo jih za izdelavo zdravil, za začimbe ali v tehnične namene. Nekatere droge se uporabljajo v ritualne namene (npr. kadijo). V strokovnih krogih označuje izraz droge vsaka kemična snov naravnega ali umetnega izvora, ki lahko kakorkoli spremeni duševnost (Merc, 1995:116).

Uporabo droge (npr. alkohola) delimo na (Merc, 1995: 116–117):

1. uživanje – občasna uporaba; pri tem niso prizadete življenjske funkcije (govor, koordinacija, zavest); človek doseže razbremenitev in se bolje počuti.
2. zloraba – čezmerna uporaba; ob tem so prizadete in spremenjene tudi življenjske funkcije; lahko gre celo za zastrupitev in je potrebna tudi zdravniška intervencija.
3. odvisnost – redna uporaba; oseba ne more brez uporabe; v tej fazi vidimo somatsko odvisnost; to se manifestira z abstinenčno krizo.

3.2 Delitev drog

Droge se pogosto delijo na dovoljene, to so tiste, ki so v prosti prodaji (npr. alkohol, tobak, zdravila in nekatera opajala), ter na nedovoljene, prepovedane, katerih uživanje ni kaznivo (kazniva je proizvodnja, predelava in promet ter omogočanje uživanja). Obstaja tudi delitev na »mehke« (ki povzročajo psihično odvisnost) in »trde« (ki povzročajo poleg psihične tudi telesno odvisnost). Ta delitev se zaradi zavajajočega učinka, da so droge lahko tudi neškodljive, opušča.

Predvsem psihično odvisnost povzročajo kokain, marihuana, hašiš, LSD, meskalin in amfetamini. Psihično in telesno odvisnost povzročajo alkohol, opiat (opij, heroin, morfin, metadon, kodein), delno tudi ecstasy, THC, pa kokain ter nekatera psihotropna – na duševnost delujoča zdravila (pomirjevala: apaurin, lexaurin, helex, xanax, tavor, loram, lorisam itd.; uspavalna: mogadon, cerson, fluzepam, sanval, halcion, dormicum itd.; nekatera zdravila za zdravljenje božjasti in parkinsonove bolezni; akineton, artane idr.).

Glede na izvor in način izdelave oziroma priprave drog ločimo naravne droge (opij, konoplja, listi koke, halucinogene gobe, pejotl), polsintetične droge (kokain, morfin, heroin), in sintetične droge (amfetamin, matamfetamin, MDA, MDMA/ecstasy/, MDE, LSD, zdravila). Droge se pojavljajo v različnih oblikah: v prahu, zrnih, raztopinah, olju, svečkah, tabletah,

ampulah, cigaretah. Lahko jih vsebujejo tudi deli rastlin, listov, cvetov in korenin. Droge se lahko vbrižgavajo, vdihavajo, njuhajo in uživajo oralno ali rektalno (Kastelic in Mikulan, 1999:104–105).

3.3 Droge v šoli

Odvisnost pri mladih štejemo v skupino vedenjskih motenj. To je oblika avtodestruktivnega vedenja, podobno kot samomorilnost. Z vedenjskimi motnjami označujemo aktualni odnos mladostnika do okolja, ki v teh primerih ni prilagojen. Ugotavljali so, da ima za nastanek težav v smislu vedenjskih motenj velik vpliv družina. Značilne so tudi zgodnje ločitve od matere. Motivi, ki pripeljejo mladostnika do droge, so lahko različni. V grobem jih lahko razvrstimo v sociološke in individualne (Merc, 1995:119–120). Droge pogosto uživajo mladi, ki imajo nizko samospoštovanje; ki ne vidijo prave poti naprej ali ne sprejemajo vrednot svoje družine in širšega okolja; ki se počutijo ogoljufane in zapuščene, ali pa tisti, ki so doživeli kako travmo. Vzroki za začetek jemanja se od posameznika do posameznika razlikujejo. Kastelic in Mikulanova (1999:84) trdita, da pri tem pritisk vrstnikov ni tako zelo pomemben kot se pogosto misli. Trdita, da jih večina o drogi razmišlja trezno. In ravno zato bi morali otrokom ponuditi čim več informacij o učinkih drog in preseči mišljenje o »mehkih in trdih drogah«.

Najstniki zlorablajo tako dovoljene kot nedovoljene, prepovedane, droge. Najpogosteje uživajo alkohol, marihuano, inhalante, stimulantne (kokain, krak ali speed), LSD, PCP, zdravila, opijate, heroin, steroide, tobak, in droge, ki se uživajo na zabavah (npr. ecstasy).¹²

Zloraba drog v mladosti ima lahko resne posledice na posameznikovo zdravju, vedenju in razvoju. Poleg tega zloraba drog vpliva tudi na mladostnikovo družino, prijatelje, šolo in družbo kot celoto (Walters, 2003:6). Pri pomoči otroku, ki uživa drogo, je najpomembnejša družina, k temu lahko veliko pripomore tudi šola, vpliv ima tudi lokalna skupnost. V današnjem času je učenje mladostnikov, da naj ne jemljejo droge, premalo. Pomagati jim moramo, da z uživanjem prenehajo. Če tega ne želijo, ali ne zmorejo, jim moramo pomagati, da to počnejo na čim manj škodljiv način. Raziskave namreč kažejo, da večina z uživanjem drog prej ali slej preneha (prav nasprotno kot pri alkoholu). In mi jim poskušajmo to obdobje skrajšati, če to ne gre, jim pomagajmo, da se v tem času ne bomo okužili ali umrli. Učimo jih o varnejšem jemanju in ukrepanju pri prevelikih odmerkih ter jim omogočimo ustrezno zdravniško pomoč. Torej – učimo jih življenja brez drog in poučimo o življenju z drogami (Kastelic in Mikulan, 1999:12–13).

4 Povezanost med nasiljem in drogo

Povezava med drogami, trgovanjem z drogami in nasilno kriminaliteto je zapletena in je predmet mnogih razprav in raziskav (Howell in Decker, 1999).

Lahko bi jo razložili z Goldsteinovim (Howell, Decker, 1999) tridelnim modelom:

1. farmakološki učinek drog na uživalca lahko sproži nasilno vedenje;
2. visoka cena drog uživalce pogosto prisili, da zaradi potrebe po drogi in slabega ekonomskega položaja, storijo nasilna kazniva dejanja;
3. »sistemska« nasilje je običajen pojav v trgovanju z drogami.

Te tri tipe omenjata tudi (Howell in Decker, 1999), ki trdita, da ni nobenih dejanskih dokazov farmakološkega učinka drog (razen npr. pri alkoholu) na nasilje in da uživanje psihoaktivnih drog še ni bilo farmakološko povezano z nasilnim vedenjem. Nekatere droge celo zmanjšujejo nasilje in nasilne tendence posameznikov (Meško, 2002: 212). Učinki marihuane in opiatov dejansko ovirajo nasilje, čeprav prenehanje lahko izzove povečanje tveganja za nasilje. Obstajajo dokazi, da so odvisniki od drog storili nasilna kazniva dejanja zaradi vzdrževanja zasvojenosti z drogo. Vendar kot kaže je to relativno redek pojav. Najbolj jasna povezava med drogo in nasiljem je pri prodaji drog. Mreža distribucije drog uporablja za zaščito svojih interesov nasilje (Elliott, 1994) in se kaže v t.i. sistemskem nasilju za zaščito žposlovnih interesov' (Howell in Decker, 1999).

Poleg zgornje razlage lahko povezavo med drogo in nasiljem razložimo še z naslednjimi ugotovitvami:

- Prestopništvo mladih je v tesni povezavi z uživanjem drog, ki je posledica predhodnega odklonskega vedenja posameznika. Obstajalo naj bi zaporedje dogodkov, ki vodijo k uživanju droge. Prestopniška pot se lahko začne z manjšimi prestopki, sledi uživanje alkohola, premoženjska ali nasilna kazniva dejanja, uživanje marihuane in kasneje tudi trdih drog.
- Kriminalna dejavnost vodi k uživanju drog in obratno. Uživanje drog je le ena izmed oblik odklonskega vedenja, ki je v zvezi s prestopništvom ali kriminaliteto. Udeležba posameznika v prestopniških dejavnostih pravzaprav odpira vrata za vstop v svet droge.
- Zveza med drogo in kriminaliteto ni popolnoma jasna in vzročno – posledično sklepanje je lahko tudi zmotno. Nekateri avtorji ugotavljajo, da ni vzročne povezave med drogo in kriminaliteto. Predlagajo preučitev dejavnikov, ki vplivajo na uživanje droge in prestopniško vedenje posameznikov. Najbolj značilna dejavnika sta povezana z uspehom in odnosi v šoli ter vplivom vrstnikov ugotavlja, da so vzroki za prestopništvo in uživanje drog skriti in da so bili vsi poskusi izločiti vzročne dejavnike neuspešni (Meško, 2002, 212–214).

¹² Teen Drug Use and Violence. Internet: <http://www.safeyouth.org/scripts/teens/docs/drugs.pdf>

Dejstva, da je uporaba droge povezana s prestopništvom, ne moremo zanikati, vendar je vzročna zveza še vedno nejasna. Nesposobnost ugotoviti vzročne dejavnike ne pomeni, da ni mogoče ničesar narediti na področju prevencije. Močna zveza med obema vrstama vedenja pomeni, da lahko uživanje drog upoštevamo kot napovedovalni dejavnik za izvrševanje kaznivih dejanj (Meško, 2002:214).

Nekateri najstniki pod vplivom drog postanejo nasilni. Prav tako je mogoče, da nekateri najstniki uporabijo nasilje, da bi prišli do denarja za nakup drog. Vendar, kot kaže v večini primerov uživanje drog ne povzroča nasilnega vedenja.¹³

Na tem mestu moramo dodati ugotovitve Elliotta (1994), da so lahko starši, ki zlorablajo alkohol (in/ali nedovoljene droge), bolj naklonjeni fizičnemu zlorabljanju in zanemarjanju svojih otrok. Trdi, da je alkohol jasno vpleten v nasilno vedenje, vendar natančna povezanost še ni bila opredeljena.

Mediji nam pogosto predstavljajo tudi povezavo med tolpmi, drogami in nasiljem pri mladostnikih. Ob preučevanju dolgoročnih podatkov o vzročni povezanosti med temi spremenljivkami, ugotovimo, da je takšna povezava vprašljiva. Te povezave lahko vključujejo problem mladostniških tolp, vendar so močnejše v tolpah in kriminalnih organizacijah, ki združujejo odrasle (Howell in Decker, 1999).

5 Preprečevanje nasilja in drog v šoli

V omejevanje uporabe drog in kriminalitete so usmerjeni različni ukrepi, ki jih običajno izvajajo policija, zdravstvena in socialna služba (izvrševanje zakonodaje, nudenje pomoči, intervencija, prevencija) (Meško, 2002:216). V obravnavanje nasilja in drog v šolah, bi poleg zgoraj naštetih morali nujno vključiti še: vodstvo šole, učitelje, ostalo osebje v šoli, učence, svetovalce, starše in skupnost.

Prevenција nasilja v šoli naj bi obsegala prizadevanja šole (fizična ureditev, organizacija, disciplina, pravila, odziv na krize, usposabljanje učiteljev, prenos vzgojnega sporočila), razredov (veščine poučevanja in ravnanja, poučevanje veščine prevencije nasilja, doseganje učinkovitosti razreda, razvijanje zavedanja o obstoju medijev, poučevanje veščin za reševanje konfliktov, opominjanje učencev, da lahko naredijo drugače) in vpletenost skupnosti (mentorstvo, vpletenost staršev, poučevanje veščin starševstva, podpora mladostnikom, poučevanje o orožju itd.).¹⁴

Učinkovitega ukrepa za preprečevanje nasilja med vrstniki ali v šoli sicer ni, vendar se s primernimi ukrepi da zmanjšati

število nasilnih ravnanj, nasilnih posameznikov in ublažiti posledice nasilja pri žrtvah (Anžič, Meško in Plazar, 2004: 28–29). Prvi korak proti temu cilju je prepoznavanje in razumevanje dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov. Vpliv dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov se lahko spreminja glede na vrsto substance, mladostnikovo stopnjo razvoja in spol ali etnično/rasno pripadnost (npr. pogovor s starši o pravih je bil utemeljen kot varovalni dejavnik pri uživanju alkohola, ne pa tudi pri uživanju marihuane).¹⁵ Dejavniki tveganja in varovalni dejavniki obstajajo na šestih različnih področjih: individualno okolje, družinske razmere, vrstniška vključenost, s šolo povezani dejavniki, razmere v skupnosti in z družbo povezani dejavniki. Med dejavnike tveganja štejemo vse, kar lahko poveča verjetnost, da nekdo postane žrtev. Ti dejavniki niso nujno tudi povzročitelji.¹⁶ Raziskava je pokazala naslednje dejavnike tveganja za mladostniško nasilje.¹⁷

Individualno okolje:

- pomanjkanje pozornosti, hiperaktivnost
- antisocialna prepričanja in obnašanje
- preteklo agresivno vedenje
- vpletenost z drogo, alkoholom ali tobaknimi izdelki
- pretekla vpletenost v splošne prestopke
- nizek inteligenčni količnik
- slaba kontrola vedenja
- pomanjkanje socialnega poznavanja ali predelovanja informacij

Družinske razmere:

- samovoljno otrokovo vedenje
- izpostavljenost nasilju in družinskim konfliktom
- strogo, površno ali nedosledno discipliniranje
- pomanjkanje vpletenosti v otrokovo življenje
- nizka čustvena navezanost na starše ali skrbnike
- nizka izobrazba staršev in dohodek
- kriminaliteta in zloraba drog s strani staršev
- slabo družinsko delovanje
- slab nadzor nad otrokom

Vrstniška vključenost/šola:

- druženje z delinkventnimi vrstniki
- vključenost v tolpe
- socialno zavračanje s strani vrstnikov
- pomanjkanje vključenosti v običajne aktivnosti
- slab učni uspeh
- nizka obveznost do šole in šolski neuspeh

¹³ U.S. Department of Health and Human Services, 2002, Internet: <http://www.safeyouth.org/scripts/teens/docs/drugs.pdf>

¹⁴ Internet: <http://www.nwrel.org/request/oct98/article2.html>

¹⁵ Teen Substance Abuse and Violence Facts. Internet: <http://www.safeyouth.org/scripts/facts/substance.asp>

¹⁶ Youth Violence: Fact Sheet. Internet: <http://www.cdc.gov/ncipc/factsheets/yvfacts.htm>

¹⁷ Youth Violence: Fact Sheet. Internet: <http://www.cdc.gov/ncipc/factsheets/yvfacts.htm>

Soseska/skupnost:

- zmanjšane ekonomske priložnosti
- visoka koncentracija revnih prebivalcev
- visoka raven prehodnosti
- visoka raven družinskih razdorov
- nizko sodelovanje skupnosti
- socialno neorganizirane soseščine

Poleg razumevanja in prepoznavanja dejavnikov tveganja se moramo naučiti prepoznati tudi znake, ki lahko nakazujejo na težavno vedenje otroka.¹⁸ Raziskave kažejo, da lahko otroke, ki kažejo znake za nevarnost sodelovanja v antisocialnem, agresivnem vedenju, prepoznamo že v 3. razredu osnovne šole.¹⁹ Avtorji priporočajo usmerjanje pozornosti na naslednja znamenja:²⁰

- pomanjkanje zanimanja za šolo
- pomanjkanje letom primernih veščin za obvladovanje jeze
- videnje sebe vedno v vlogi žrtve
- konstantno neupoštevanje ali zavrnitev pravil
- krutost do živali
- umetniška dela ali pisanje, ki izraža žalost ali nasilje ali upodablja osamljenost ali jezo
- stalno govorjenje o orožju in nasilju
- obsedenost s stvarmi, kot so npr. nasilne igre ali TV oddaje
- depresija ali menjavanje razpoloženja
- prinašanje orožja v šolo
- preteklo vrstniško trpinčenje
- neupravičeno ljubosumje
- vključenost v tolpe ali zanimanje zanje
- samovoljna osamljenost
- govorjenje o prinašanju orožja v šolo

Čim večje število zgoraj naštetih znamenj opazimo, tem večja je verjetnost, da otrok potrebuje pomoč. Če otrok o tem ne želi govoriti, moramo poskrbeti, da se bo z njim pogovoril sorodnik, učitelj, svetovalec, trener, župnik ali kdo drug od odraslih, ki bo lahko prebil led.²¹ Nekateri avtorji²² naštevajo tudi nasvete, ki lahko pripomorejo zmanjšati nasilje v šoli. Med drugim predlagajo, kaj lahko naredijo starši, učitelji, vodstvo šole in učenci.

1. Starši

- Orožja naj ne hranijo doma. Če ne gre drugače, naj ga shranijo na varno, zaklenjeno mesto, ki otroku ni dostopno. Za boljše varnost naj se naboji hranijo ločeno od orožja.

¹⁸ Stopping School Violence. Internet: <http://ww0077.ncpc.org/ncpc/ncpc/?pg=2088-6162>

¹⁹ Trends and Issues: School Safety. Internet: http://eric.uoregon.edu/trends_issues/safety/index.html

²⁰ Stopping School Violence. Internet: <http://www.ncpc.org/ncpc/ncpc/?pg=2088-6162>

²¹ Stopping School Violence. Internet: <http://www.ncpc.org/ncpc/ncpc/?pg=2088-6162>

²² Stopping School Violence. Internet: <http://www.ncpc.org/ncpc/ncpc/?pg=2088-6162>

- Redno naj se pogovarjajo z učitelji in osebjem v otrokovi šoli.
- Če jim čas dopušča, naj se prostovoljno javijo za »nadzornika« v razredu, knjižnici ali pošolskih aktivnostih.
- Sodelujejo naj z organizacijami, ki povezujejo starše, učitelje in učence.
- Spore naj rešujejo mirno in obvladujejo jezo brez nasilja (starši so otrokom za zgled).
- Otrokom naj prisluhnejo in se z njimi pogovarjajo.
- Vnaprej naj postavijo meje sprejemljivega vedenja in vnaprej naj razpravljajo o kaznovanju in nagradah.
- Otroku naj razložijo, da nasilnega vedenja ne sprejemajo in ne tolerirajo. Pogovarjajo naj se o tem, kaj nasilje je in kaj ni.
- Otrokom naj pomagajo pri iskanju rešitve problemov.
- Vztrajajo naj pri tem, da bi radi spoznali otrokove prijatelje, vedeli, kje se zadržujejo in s kakšnimi aktivnostmi se ukvarjajo.
- Podpirajo naj šolsko politiko in pravila, ki pomagajo zagotoviti varnejši prostor za vse, ki se učijo. Če otrok meni, da pravilo ni pravilno, naj se z njim pogovorijo o razlogih, ki so ga privedli do takšnega mnenja. Povprašajo naj ga, kaj bi po njegovem mnenju bilo bolje.

2. Učitelji

- Vsako grožnjo, znamenje o orožju ali razpravljanju o njem, znamenje o aktivnosti v tolpi ali ostale znake, ki lahko vodijo v nasilje, naj čimprej prijavijo vodstvu šole.
- S pomočjo učencev naj napišejo pravila, ki naj veljajo za obnašanje v razredu; pripravijo naj tudi kazni za neupoštevanje pravil.
- Redno naj vabijo starše na pogovor o napredovanju njihovih otrok, ali jim domov pošiljajo obvestila o otrokovih dosežkih.
- Naučijo naj se prepoznati opozorilna znamenja, ki lahko nakazujejo morebitno otrokovo nasilnost, in naj takšnemu otroku poiščejo pomoč.
- Vzpodbujajo naj učence, da vodijo nenasilne dejavnosti in programe, kot so npr. vrstniško izobraževanje, najstniško sodišče ipd.
- Učijo naj z navdušenjem.
- Učijo naj veščine reševanja konfliktov in uravnavanja jeze.
- Vzpodbujajo naj učence, da prijavljajo kazniva dejanja ali dejavnosti, ki se jim zdijo sumljive.

3. Vodstvo šole

- Uveljavi naj netolerantnost do orožja in nasilja.
- Vnaprej naj predstavi kazni, ki sledijo neupoštevanju pravil.
- Učence, starše in osebe naj pouči o politiki in kaznovanju.
- Ustanovi naj odbor za razvijanje načrta za varno šolo.
- Sodeluje naj s policijo in sodiščem za mladostnike v smislu, kako bodo nasilje, grožnje, potencialne nasilne situacije in ostala kazniva dejanja, obravnavana.
- Osebu in učiteljem naj nudi usposabljanje za obvladovanje jeze, stresa in veščin povezanih s preprečevanjem nasilja. To znanje naj se nato prenese na učence.
- Vztraja naj, da osebe obravnava učence in drug drugega s spoštovanjem, vljudnostjo in pozornostjo.

- Razmišlja naj o uveljavitvi pooblaščenega shranjevanja oblačil v omari (zaradi zmanjšanja možnosti prinašanja orožja), o mrežah za nahrbtnike (zaradi povečanja vidljivosti morebitnega prepovedanega blaga) ter omejitvi dostopa v stavbo (zaradi zmanjšanja možnosti vstopa nezaželenih gostov).

4. Učenci

- Odklonijo naj prinašanje orožja v šolo in nošenje orožja za drugega.
- Če izvedo, da nekdo nosi orožje, naj o tem spregovorijo z odraslo osebo.
- Prijavijo naj sumljivo in zaskrbljujoče vedenje ostalih učencev, ali o tem govorijo z učiteljem ali svetovalcem v šoli (s tem lahko celo komu rešijo življenje).
- Naučijo naj se, kako učinkovito obvladovati svojo jezo.
- Pomagajo naj ostalim, da spore rešijo na miren način.
- Ustanovijo naj najstniška sodišča.
- Izdajajo naj šolski časopis, ki obravnava tudi nasilje.
- Začnejo naj z gibanjem (ali pa podpišejo pristopno izjavo), da bodo nesoglasja reševali brez nasilja, da bodo zavrnili orožje in da bodo delovali v skladu s ciljem »Varno šolsko območje za vse.«

Zgoraj naštetje ideje so lahko v veliko pomoč pri preprečevanju nasilja v šolskem okolju. Vendar nasilje ni edini problem, s katerim se srečujejo mladi, starši in šolsko osebje. Velik problem so tudi droge. Zato je pomembno, da smo pozorni tudi na znamenja, ki lahko nakazujejo, da ima otrok probleme z drogami. Avtorji²³ opozarjajo predvsem na naslednje znake:

- redna omamljenost
- laganje o količini droge, ki jo uživa
- prepričanje, da so droge nujne, če se želimo zabavati
- nenehno govorjenje o uživanju drog
- občutek onemoglosti, depresije, ali celo samomorilske misli
- problemi v šoli ali težave s policijo
- opustitev običajnih aktivnosti, npr. športnega udejstvovanja, pisanja domačih nalog in izogibanja tistih prijateljev, ki ne uživajo droge.

Če opazimo pri otroku enega ali več zgoraj naštetih opozorilnih znamenj, ima lahko probleme z drogami, zato mu moramo čimprej pomagati. Najbolje je, da mu poiščemo strokovno pomoč. Lahko ga vključimo npr. v preventivne programe.²⁴

Preventivni programi na področju drog imajo namen odvrniti posameznika od uživanja droge in so običajno usmerjeni na mladostnike. Preprečevanje na področju drog lahko delimo v pet strategij (Meško, 2002:221):

1. razširjanje informacij
2. učinkovito izobraževanje
3. alternativne oblike
4. razvijanje veščin za upiranje drogi
5. učenje različnih socialnih veščin.

Strategije se med seboj ne izključujejo. Informacije o uživanju drog in posledicah uživanja najdemo v številnih preventivnih programih. Gradnja samopodobe, odgovornost pri odločanju, učenje reševanja problemov ali obvladovanja pritiska vrstnikov so tudi del večine preventivnih strategij. Najbolje ocenjeni skupini preventivnih ukrepov na področju drog sta informiranje/izobraževanje in pridobivanje znanja o drogi ter tehnike za upiranje različnim pritiskom (učenje socialnih veščin).

Pomembno je, da otroke čim prej poučimo o različnih drogah. Predstavimo jim dejstva o razširjenosti drog, uporabi droge, posledicah uporabe droge, o pravicah in dolžnostih posameznikov v primeru obravnavanja na policiji in o iskanju pomoči v različnih ustanovah. Ta pristop temelji na ideji o sposobnosti posameznikovega odločanja; posameznik, ki je opremljen z znanjem o drogi, naj bi se uspešno uprl skušnjavi drog.

Pri spodbujanju odločnosti posameznika za upiranje skušnjavi je pomembno tudi učenje socialnih veščin (Meško, 2002: 222–223). Starši, učitelji, policija, svetovalci in skupnost bodo morali sodelovati s šolarji, jih usmerjati in jim dajati vse potrebno, da bodo postali nenasilni in odgovorni posamezniki. Zagotavljanje varnega učnega okolja bo zmanjšalo strahove, ki jih povzročajo zunanje sile, in šolarjem pomagalo dozoreti v odgovorne odrasle. Vedno bo nekje nekdo, ki nas bo želel raniti, ali nam bo povzročal težave, ali nas poskusil siliti v nekaj, česar ne želimo, vendar bodo primerno vzgojeni šolarji znali svoje probleme rešiti na nenasilen način (Last, 2001).

6 Sklepne misli – izzivi za raziskovanje povezanosti nasilja in uporabe droge slovenskih šolah

Poleg socialnega okolja, posameznika, družine, vrstniške vključenosti in skupnosti so nasilje in droge odvisne tudi od norm in pravil v šoli, torej od tega, kako konkretna šola obravnava in preganja tovrstne pojave. Poleg tega ima šola nedvomno tudi veliko možnosti za odkrivanje in preprečevanje teh pojavov, ukrepanje ob pojavu, pomoč trpinčenemu otroku ali otroku, ki uživa droge, ter opozarjanje na porajajoče se probleme (Pušnik, 1999:97 in Meško, 2002:202).

Vedenje je večinoma priučeno odzivanje na okoliščine in situacije, zato bi morali otroke učiti različnih socialnih in komunikacijskih veščin (npr. reševanja konfliktov na miren način, odklonitev neželenih vedenj itd.) in jih seznaniti z učinki in posledicami drog in nasilnega vedenja. Torej, učimo mlade življenja brez drog in poučimo o življenju z drogami. Učimo jih

²³ Facts for Teens: Teen Drug Use and Violence. Internet: <http://www.safeyouth.org/scripts/teens/docs/drugs.pdf>

²⁴ Facts for Teens: Teen Drug Use and Violence. Internet: <http://www.safeyouth.org/scripts/teens/docs/drugs.pdf>

strpnosti, prijaznosti, uvidevnosti in spoštovanja do sebe in drugih (Kastelic in Mikulan, 1999:12–13).

Pri obravnavanju in preprečevanju teh pojavov je ključnega pomena tudi sodelovanje med družino, učenci, vodstvom šole, učitelji, ostalim osebjem šole, svetovalci, skupnostjo, policijo ter socialno in zdravstveno službo (Elliott, Hamburg in Williams, 1998:379). Žal pa rešitve problemov niso samo v hotenjih, željah, novih znanjih, novih idejah ali v izkušnjah drugih, rešitve potrebujejo tudi odprta vrata in zelo jasno podporo najbolj odločilnih, tistih, ki imajo moč, da stvari lahko premaknejo (Anžič, Meško in Plazar, 2004:103).

V Sloveniji obstaja veliko preventivnih programov na področju drog. Njihov poglavitni problem je, da potekajo nesistematično in so predvsem odvisni od prizadevanj posameznikov ali manjših skupin. Na tem področju tudi nimamo sistematičnih študij o učinkih prizadevanj na področju prevencije drog, zato bi bilo v prihodnosti mogoče smotno razmisliti o študiji, ki bi ta prizadevanja identificirala (Meško, 2002:224).

V Sloveniji so bile izvedene raziskave o razširjenosti uporabe drog (Dekleva, 1999) ter raziskave o obsegu nasilja mladih v šoli (Dekleva, 1996 in Pušnik, 1999). Raziskave o povezanosti med nasiljem in drogo v slovenski literaturi do trenutka pisanja tega prispevka nisimo zasledili. Ker ta povezanost še vedno ni točno opredeljena in je tudi v tujini predmet različnih razprav, smo se na Fakulteti za policijsko – varnostne vede odločili, da izvedemo obsežnejšo raziskavo in poiščemo morebitno povezanost med drogo in nasiljem v slovenskih osnovnih in srednjih šolah. Raziskava še poteka, zato empiričnih podatkov v tem trenutku še nimamo. Naša prizadevanja so usmerjena v pomoč šolam pri ustvarjanju načrtov za varno šolo, ki bi dosledno izvajala politiko nedopustnosti drog in nasilja v šolskem okolju in s tem ustvarila prijetnejše in varnejše šolsko okolje.

7 Literatura

- Anžič, K., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M., Vanček, N., Verbnik Dobnikar, T., Veselič, Š., Zabukovec Kerin, K. (2002). **Nasilje – Neusilje: priročnik za učitelje, učiteljice, svetovalne službe in vodstva šol**. Ljubljana, iz družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje.
- Anžič, A., Meško, G., Plazar, J. (ur.) (2004). **Mladolletniško nasilje**. Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve.
- Arnette, J.L., Walsleben, M.C. (1998). Combating Fear and Restoring Safety in Schools. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, **Juvenile Justice Bulletin**, april. Odvzeto 20.2.2005 na: <http://ojjdp.ncjrs.org/jjbulletin/9804/contents.html>.
- Bajzek, J., Bitenc, N., Hvalič, S., Lokar, A., Ramovš, J., Strniša, Š. (2003). **Zrcalo odraščanja**. Radovljica, Didakta.
- Bilchik, S. (1999). **Violence After School**. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1999 National Report Series, **Juvenile Justice Bulletin**, november. Odvzeto 10.02.2005 na: <http://www.ncjrs.org/pdffiles1/ojjdp/178992.pdf>.
- Bučar – Ručman, A., Sečan, M., Plemenitaš, N., Mejavšek, M., Kmetič, D., Lampe, A., Krivec, A., Osrajnik, B., Peršin, B., Berčič, K., Peterlin, L., Cejan, M., Subotič, T., Zorko, U. (2004). **Nasilje in mladi**. Novo mesto, Klub mladinski kulturni center.
- Clinton, W.J. (1997). **National Day of Concern about Young People and Gun Violence**. White House Press Release. Odvzeto 20.12.2004 na: <http://www.ed.gov/PressReleases/11-1997/young.html>.
- Dekleva, B. (1996). Nasilje med vrstniki v zvezi s šolo. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, (47), 4, 355–365.
- Dekleva, B. (1999). Kvalitativno raziskovanje uporabe plesnih drog. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo** (50), 1, 20–29.
- De La Rosa, M., Lambert, E.Y., Gropper, B. (1990). **Drug and Violence: Causes, Correlates, and Consequences**. National Institute on Drug Abuse. Research Monograph Series. Odvzeto 04.03.2005 na: <http://www.drugabuse.gov/pdf/monographs/103.pdf>.
- Dogša, I., Schmidt, I. (1997). **Droge? Ne, hvala!**. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Dwyer, K., Osher, D., Warger, C. (1998). **Early warning, timely response: A guide to safe schools**. Washington, DC: U.S. Department of Education. Odvzeto 07.02.2005 na: <http://cecp.air.org/guide/guide.pdf>.
- Elliott, D.S. (1994). **Youth Violence: An Overview**. CSPV Publications, avgust. Odvzeto 06.03.2005 na: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/papers/CSPV-008.html>.
- Elliott, D.S., Hamburg, B.A., Williams, K.R. (1998). **Violence in American Schools**. New York, Cambridge University Press.
- Exposure to Urban Violence – CSPV School Violence Fact Sheets**. Odvzeto 04.12.2004 na: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV10.html>.
- Green, M.W. (1999). **The Appropriate and Effective Use of Security Technologies in U.S. Schools**. U.S. Dept. of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, september. Odvzeto 20.12.2004 na: <http://magic.lib.msu.edu/search/tAppropriate+and+Effective+Use+of+Security+Technologies+/tappropriate+and+effective+use+of+security+technologies/1%2C1%2C1%2CB/1856&FF=tappropriate+and+effective+use+of+security+technologies&1%2C0%2C%2C1%2C0>.
- Habbe, J. (2000). **Nasilje in varnost otrok v šolah**. Ljubljana, Lisac & Lisac.
- Have you had a rebellion lately, eh, eh?**. School Violence Prevention: Strategies to Keep Schools Safe. Odvzeto 09.02.2005 na: <http://www.rppi.org/ps234.html>.
- Howell, J.C., Decker, S.H. (1999). **The Youth Gangs, Drugs, and Violence Connection**. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, **Juvenile Justice Bulletin**, januar. Odvzeto 10.02.2005 na: <http://www.ncjrs.org/pdffiles1/93920.pdf>.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika**. (1993–1997). Ljubljana, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Kastelic, A., Mikulan, M. (1999). **Mladostnik in droga: priročnik za starše in učitelje**. Ljubljana, Domus.
- Last, L. (2001). School Violence. **AllPsych**, november. Odvzeto 04.12.2004 na: <http://allpsych.com/journal/schoolviolence.html>.
- Merc, B. (1995). **Odvisnost – družbeni problem včeraj, danes, jutri: zbornik razprav**. Maribor: Obzorja.
- Meško, G. (2002). **Osnove preprečevanja kriminalitete**. Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko – varnostna šola.
- Preventing Firearm Violence – CSPV School Violence Fact Sheets**. Odvzeto 04.12.2004 na: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV10.html>.

- cations/factsheets/schoolviolence/FS-SV06.html.
26. Pušnik, M. (1999). **Vrstniško nasilje v šolah**. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
 27. **Safe School Planning. CSPV School Violence Fact Sheets**. Odvzeto 04.12.2004 na: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV09.html>.
 28. Samuels, J.E. (2000). **Preventing School Violence – Plenary Papers of the 1999 Conference on Criminal Justice Research and Evolution – Enhancing Policy and Practice Through Research**, Volume 2. National Institute of Justice, maj. Odvzeto 03.02.2005 na: <http://www.ncjrs.org/pdffiles1/nij/180972.pdf>.
 29. Schwartz, W. (1996). **Preventing Youth Violence in Urban Schools: An Essay Collection**. Odvzeto 13.02.2005 na: <http://www.ncjrs.org/pdffiles1/nij/180972.pdf>.
 30. **Social Contexts and Adolescent Violence – CSPV School Violence Fact Sheets**. Odvzeto 04.12.2004 na: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV03.html>.
 31. **Stopping School Violence**. National Crime Prevention Council. Odvzeto 08.02.2005 na: <http://www.ncpc.org/ncpc/ncpc/?pg=2088-6162>.
 32. Šelih, A. (1996). **Otrokove pravice, šolska pravila in nasilje v šoli**. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
 33. **Teen Drug Use and Violence**. National Youth Violence Prevention Resource Center. Odvzeto 03.03.2005 na: <http://www.safeyouth.org/scripts/teens/docs/drugs.pdf>.
 34. **Teen Substance Abuse and Violence Facts**. Odvzeto 06.03.2005 na: <http://www.safeyouth.org/scripts/faq/substabus.asp>.
 35. Walters, J.P. (2003). **Juveniles and Drugs. The White House Office of National Drug Control Policy**. Drug Policy Information Clearinghouse, Fact Sheet, junij. Odvzeto 17.12.2004 na: <http://www.whitehousedrugpolicy.gov/publications/factsht/juvenile/196879.pdf>.
 36. **What can lead to violence**. Ceasefire Movement. Odvzeto 19.02.2005 na: http://www.angelfire.com/pw/ceasefiremovement/What_leads_to_violence.htm.
 37. White, R. (2002). **Understanding Youth Gangs**. Australian Institute of Criminology, trends&issues in crime and criminal Justice, avgust. Odvzeto 06.03.2005 na: <http://www.aic.gov.au/publications/tandi/ti237.pdf>.
 38. **Youth Violence: Fact Sheet**. National Center for Injury, Prevention and Control. Odvzeto 07.02.2005 na: <http://www.cdc.gov/ncipc/factsheets/yvfacts.htm>.

Violence and drugs in school

Gorazd Meško, Ph.D., Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

Danijela Frangež, Student of the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

The paper deals with violence and drugs in school. It presents the most common forms of violence in school, types of drugs and their use, a correlation between the drug use and violence, and prevention or reduction of these phenomena. The paper gives advice how to identify a violent child or a drug user and provides guidelines for research of these problems in Slovenia. School have to be a safe place, where teachers have the possibility to teach and students to learn; for this reason it is important to create and maintain a positive and favourable school climate, which would support achievements and the development of all children without drugs, violence, bullying and fear. It can be resumed that violence and drugs in school do not depend only on a social environment, the individual, family and the integration in peer groups and community, but also on norms and rules governing in a school. A school has undoubtedly great potentials for detection, prevention, acting and warning about problems, and providing help to a child who is either abused or a drug user. In dealing with and prevention of violence and drug use, the most important factor seems to be the cooperation between a family, students, school management, teachers, other school members, school counsellors, community, police and social and health care agencies. Children should learn various social and communication skills of non-violent way of problem-solving and become familiar with consequences of drug use and violent behaviour. They should be learnt about a life without drugs and informed about a life on drugs. They should be taught tolerance, kindness, considerateness and the respect of others and themselves.

Key words: violence, drug use, school, school violence, bullying, crime, prevention

UDC: 316.624 : 371.5/6